

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СПИСАННЯМ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, ВТРАЧЕНОГО (ЗНИЩЕНОГО)
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ**

**FEATURES OF CARRYING OUT INVESTIGATIONS CONNECTED
WITH WRITING OFF MILITARY PROPERTY THAT WAS LOST (DESTROYED)
DURING COUNTER-TERRORISM OPERATION**

Пасіка С.П.,
к.ю.н., старший науковий співробітник,
начальник кафедри правового забезпечення
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Дюдя Р.Р.,
слухач
*Військовий інститут
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена розкриттю та дослідженню тематики правового регулювання списання військового майна, яке втрачене (знищене) під час проведення антитерористичної операції. У рамках викладеного матеріалу проаналізовано проблемні питання проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна.

Ключові слова: військове майно, проведення розслідування, втрата, знищення, антитерористична операція, списання військового майна.

Указанная статья посвящена раскрытию и исследованию тематики правового регулирования списания военного имущества, которое утеряно (уничтожено) во время проведения антитеррористической операции. В рамках изложенного материала проанализированы проблемные вопросы проведения расследований, связанные со списанием военного имущества.

Ключевые слова: военное имущество, проведение расследования, утеря, уничтожение, антитеррористическая операция, списание военного имущества.

This article focuses on the detection and investigation of subjects of legal regulation of writing off military property that was lost (destroyed) during the counter-terrorism operation. As a part of the material there were analyzed the problematic issues of investigations connected with writing off military property.

Due to the active participation of the Armed Forces of Ukraine in conducting counter-terrorism operation in the east of Ukraine and the warfare, leading to destruction (loss) of military property, this issue requires in-depth and detailed analysis in order to develop practical results of legal science in the field of regulation and compliance procedures for writing off military property.

The practical significance of the article is to identify imperfections and gaps in the national legislation, to improve the regulation and enforcement of the writing off of military property, which was lost (destroyed) during the counter-terrorism operation, and to protect both the interests of the state and the rights of military personnel.

However, the problems of writing off military property that was lost (destroyed) during counter-terrorism operations are predetermined by insufficient regulation of writing off research. It should be noted that nowadays the problems of writing off military property that was lost (destroyed) just during counter-terrorism operation have not been fully investigated in the legal science yet.

Key words: military equipment, investigation, loss, destroy, counter-terrorism operation, writing off military property.

Враховуючи активну участь Збройних Сил України у проведенні антитерористичної операції на Сході України, веденні бойових дій, що призводять до знищення (втрати) військового майна, дане питання потребує поглибленого та детального аналізу з метою вироблення практичних рекомендацій у сфері правового регулювання та дотримання процедури списання військового майна.

Дослідженню правового регулювання проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна, втраченого (знищеного) під час проведення антитерористичної операції, яка зараз відбувається на сході нашої держави, присвячено не багато наукових досліджень, оскільки така операція бере свій відлік з набрання чинності Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року [1].

Окремі аспекти визначення правового режиму майна, особливостей його списання досліджували такі вчені, як: В. Щербина, І. Логінов, С. Іванов, А. Шестаков, П. Кондик, М. Мовчан, І. Гайдамака, В. Кісель, Е. Бойченко та багато інших.

Питання юридичної відповідальності військовослужбовців висвітлювалися в українській правовій науці у роботах Ю. Білоусова, В. Венедиктова, С. Додіна, Р. Калужного, О. Кузніченко, М. Макухіної та ін.

Разом з тим, комплексного дослідження в юридичній науці проблематики проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна, втраченого (знищеного) під час проведення антитерористичної операції, не проводилось.

Метою статті є дослідження проблематики списання військового майна під час проведення антитерористичної операції, аналіз нормативно-правової бази, яка регулює дані відносини в аспекті розкриття особливостей проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна, виявлення недосконалостей та прогалин у вітчизняному законодавстві, а також пошук нових шляхів для вдосконалення механізму правового регулювання та правозастосування у даній сфері.

Конституція України [2] проголошує, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Даний принцип відносно органів, які наділені державно-владними повноваженнями, може бути сформульований і в більш категоричній формі: «заборонено все, крім дозволеного законом».

Встановлення щодо органів державної влади та органів місцевого самоврядування спеціально-дозвільного типу правового регулювання є найбільш відповідним способом впорядкування їх діяльності в умовах правової держави, позаяк забезпечує підпорядкування реалізації владних

функцій вказаними органами та їх посадовими особами вимогам закону, вводить їх діяльність у чіткі, зрозумілі для усіх рамки і саме таким чином обмежує можливості прояву свавілля. Закріплюючи заборону державним органам діяти поза законом, Конституція України виходить з визнання пріоритету права перед державою, утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина як головного обов'язку держави.

Будучи уповноваженими державою, органи державної влади та органи місцевого самоврядування наділяються законодавством компетенцією – певним обсягом владних повноважень для виконання покладених на них завдань та функцій у відповідній сфері управління державними та суспільними справами. Якщо використання громадянином своїх прав залежить від його волі, то державний орган чи орган місцевого самоврядування зобов'язані здійснювати надані їм повноваження для забезпечення і захисту публічних інтересів. Таким чином, уповноважені державою органи не можуть на власний розсуд ухилитися від реалізації наданих їм повноважень, але й не мають права виходити за її межі, встановлені законодавством. Даний конституційний принцип відіграє ключове значення, оскільки зобов'язує командирів (начальників) діяти виключно в межах та у спосіб, який визначений законодавством. Відповідно, порушення процедури списання військового майна, порушення порядку проведення розслідування унеможливує подальше законне списання такого майна.

Правове регулювання списання військового майна, втраченого або знищеного під час проведення антитерористичної операції, регулюється Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [3], Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2000 р. № 1225 [4], Порядком списання військового майна у Збройних Силах України, затвердженим Наказом Міністерства оборони України від 12 січня 2015 р. № 17 [5].

В Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» зазначено, що військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [6].

Частиною 3 ст. 4 вказаного Закону визначено, що списання військового майна за актами технічного стану та інспекторськими посвідченнями провадиться командирами військових частин і посадовими особами органів військового управління відповідно до їх компетенції в порядку встановленому Міністерством оборони України.

Відповідно до Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2000 р. № 1225, визначаються підстави, у випадку яких можливо списувати військове майно. Так, втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше встановленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу, якщо згідно із законодавством заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за інспекторськими посвідченнями.

Таким чином, аналізуючи нормативно-правові акти, які регулюють списання військового майна, слід дійти ви-

сновку, що списання військового майна за інспекторськими посвідченнями можливе лише після встановлення, що заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави та за неможливості відшкодування повної або часткової вартості майна за рахунок винних осіб.

Перелік випадків, у яких списання втраченого військового майна здійснюється за інспекторськими посвідченнями, та перелік документів, які подаються для отримання цих посвідчень, конкретні розміри коштів, на які посадові особи Збройних Сил України мають право списувати військове майно, визначаються Міністерством оборони України.

У свою чергу, Порядком списання військового майна у Збройних Силах України, затвердженого Наказом Міністерства оборони України від 12 січня 2015 р. № 17, передбачено списання військового майна за інспекторським посвідченням у випадках, коли воно втрачено чи знищено або його нестача утворилася внаслідок проведення антитерористичної операції.

Глумачний словник української мови під знищенням розуміє припинення існування чого-небудь, що призводить до загибелі; руйнування, псування різноманітними способами (ламаючи, рвучи і таке інше); скасування, ліквідацію, припинення або усунення чого-небудь. А під втратою розуміє дію, внаслідок якої хтось лишається без кого-, чого-небудь, втрачає когось, щось; той (те), хто (що) втрачений (втрачене); що-небудь загублене, вкрадене, розбите і т. ін. [7].

Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвержене Постановою Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2000 р. № 1225, дає визначення інспекторського посвідчення як документу, яким надається дозвіл на списання в установленому порядку військового майна у разі віднесення заподіяної шкоди повністю або частково на рахунок держави за неможливості відшкодування його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб.

Водночас для списання за інспекторським посвідченням військового майна, втраченого або знищеного під час проведення антитерористичної операції, посадові особи подають клопотання, до якого додаються: 1) матеріали розслідування; 2) витяги з наказів про призначення та результати проведення розслідування причин та обставин втрати або знищення, дострокового зносу, перевитрати військового майна; 3) перелік військового майна, що підлягає списанню за інспекторським посвідченням; 4) виписки з книг обліку втрат військового майна по службах забезпечення, а також із книги обліку нестач військової частини; 5) акти технічного стану (для виробів, що обліковуються за номерами), акти списання (для решти матеріальних засобів), складені на підставі наявних облікових даних на момент до настання події, із зазначенням обставин втрати (знищення, пошкодження тощо) військового майна, затвержені командиром військової частини; 6) відомість визначення залишкової вартості військового майна на момент знищення (втрати, пошкодження тощо) з розрахунками; 7) засвідчені в установленому законодавством порядку копії рішень судових органів та органів досудового розслідування.

Рішення про оформлення (порушення клопотання про видачу) інспекторських посвідчень приймається після видання наказу про результати проведення розслідувань, аудиту, перевірок, рішення суду, якими встановлено необхідність віднесення частини або повної суми збитків на рахунок держави.

Рішення про видачу інспекторського посвідчення приймається посадовими особами, які мають право списувати військове майно. У разі якщо командири (начальники) не мають права на списання такого майна, вони направляють за підпорядкованістю через відповідну службу забезпечення клопотання до посадової особи вищого рівня про отримання інспекторських посвідчень, яке зокрема під-

лягає погодженню з органами управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України. У свою чергу Військова служба правопорядку Збройних Сил України перевіряє матеріали розслідування (за фактами втрат або знищення військового майна) щодо повноти, своєчасності його проведення та дотримання законодавства України.

Таким чином, у випадку списання військового майна за інспекторськими посвідченнями призначається та проводиться розслідування за фактом втрати або знищення військового майна.

Проте, саме на етапі призначення та проведенням розслідувань, пов'язаних з втратою або знищенням військового майна, виникають обставини, які ускладнюють дотримання процедури списання військового майна за інспекторськими посвідченнями.

Так, правове регулювання проведення розслідувань у Збройних Силах України, зокрема, регулюється Дисциплінарним статутом Збройних Сил України [8], Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі, затвердженим Постановою Верховної Ради України від 23 червня 1995 р. № 243/95-ВР (далі – Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців) [9], Інструкцією про порядок проведення службового розслідування у Збройних силах України, затвердженою Наказом Міністра оборони України від 15 березня 2004 р. № 82 (далі – Інструкція про порядок проведення службового розслідування) [10].

Аналіз Інструкції про порядок проведення службового розслідування свідчить, що службове розслідування призначається виключно за письмовим наказом командира (начальника), який встановив особу військовослужбовця та вирішив притягти правопорушника до дисциплінарної відповідальності. Воно проводиться з метою уточнення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, та встановлення ступеня вини.

Важливо, що таке розслідування призначається і проводиться відносно конкретного військовослужбовця, якого командир (начальник) вже вирішив притягти до дисциплінарної відповідальності, а не за фактом вчинення дисциплінарного правопорушення невизначеними посадовими особами, оскільки склад дисциплінарного правопорушення передбачає обов'язкову наявність суб'єкта його вчинення у відповідності до вимог ч. 1 ст. 85 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України.

Метою службових розслідувань, які призначаються відповідно до Інструкції про порядок проведення службового розслідування, є встановлення в діях військовослужбовця ступеню, форми вини, умов та причин, що сприяли правопорушенню, конкретних неправомірних дій військовослужбовця, якими вчинено правопорушення, що має значення для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Проте Інструкцією аж ніяк не регламентується проведення розслідування, пов'язаного зі списанням військового майна за фактом його втрати (знищення), як цього вимагає Порядок списання військового майна у Збройних Силах України, затверджений Наказом Міністерства оборони України від 12 січня 2015 р. № 17.

Також важливо обґрунтувати відсутність заподіяної прямої дійсної шкоди зі сторони військовослужбовця, за яким обліковане (закріплене) військово майно, відсутність його вини та протиправної поведінки. У іншому випадку списання військового майна за інспекторськими посвідченнями не проводиться, а військовослужбовець, у разі доведення його вини, протиправної поведінки та заподіяння ним матеріальної шкоди, притягається до матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну державі.

Разом з тим, у випадках: 1) коли заподіяна шкода є наслідком дії непереборної сили; 2) невстановлення винної особи; 3) смерті винної особи; 4) коли шкоду заподіяно внаслідок виконання наказу старшого начальника, або виправданого в конкретних умовах службового ризику, або

правомірних дій Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців передбачено, що розслідування призначається письмовим розпорядженням командира (начальника) військової частини, який має право прийняти рішення про притягнення військовослужбовця до матеріальної відповідальності.

Проте, слід звернути увагу, що Інструкцією з діловодства в Збройних Силах України, затвердженою Наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 16 вересня 2013 р. № 200 [11] передбачено, що в межах своїх повноважень право підпису розпорядження належить першому заступнику начальника Генерального штабу Збройних Сил України, начальникам штабів усіх рівнів, а у військових частинах (організаціях), де ця посада не передбачена штатом заступникам командирів (керівників), військовим комендантам гарнізонів.

Також під розпорядженням розуміють розпорядчий документ, виданий начальником штабу військової частини, першим заступником керівника установи, а в разі його відсутності – одним із заступників керівника, з метою вирішення окремих оперативних питань, спрямованих на всебічне забезпечення життєдіяльності та функціонування військової частини, доведення вказівок підпорядкованим штабам, військовим частинам і підрозділам щодо майбутніх дій військ (сил), управління військами, взаємодії, введення в оману, по видах забезпечення і має обмежений строк дії. Розпорядження також може видаватись від імені командира (керівника) військової частини.

Проте, Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців зобов'язує командира (начальника) призначати розслідування саме шляхом видання та підписання письмового розпорядження, що, в свою чергу, ставить під сумнів дотримання ним конституційної норми діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Водночас, слід зазначити, що тільки шляхом реалізації своїх прав посадова особа, яка проводить розслідування, встановлює фактичні обставини заподіяння прямої (дійсної) шкоди військовому майну або ж їхню відсутність. Проте, виходячи зі змісту п. 20 Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців, вбачається, що перелік прав посадової особи, яка проводить розслідування за фактом заподіяння шкоди, а саме: 1) відбір письмових пояснень у осіб, причетних до заподіяння шкоди; 2) отримання довідок, актів ревізій (перевірок), інвентаризацій, накладних, витягів з обліково-видаткових книг і журналів, інших документів і матеріалів, необхідних для об'єктивного і повного розслідування, а також довідок про розміри заподіяної шкоди; 3) огляд майна та приміщення, де зберігається майно; 4) проведення контрольних звірок, замірів, зважувань та інших контрольно-перевірочних дій для встановлення умов і причин, що сприяли заподіянню шкоди, на нашу думку, є досить обмежений та не враховує специфіку й особливості проведення розслідувань в районі проведення антитерористичної операції.

Окрім цього, неузгодженість нормативно-правових актів між собою, відсутність чіткої регламентації процедури проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна, яке втрачене під час проведення антитерористичної операції, проявляється також у наступному.

У випадку, коли заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави та за неможливості відшкодування повної або часткової вартості майна за рахунок винних осіб, Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців передбачено, що за результатами розслідування видається наказ про списання суми заподіяної шкоди, в той час як нормативно-правовими актами, які регулюють списання втраченого (знищеного) військового майна, юридичною підставою для списання майна є інспекторське посвідчення, для отримання якого необхідно провести розслідування.

Окрім цього, проведення розслідування обмежується повноваженнями та владою посадових осіб, які його призначають. Як відомо, до проведення антитерористичної операції залучаються різні військові частини, підрозділи Збройних Сил України, більше того, навіть різні військові формування, державні органи, які спільно виконують завдання. За таких умов проблемним питанням під час розслідувань залишається отримання пояснень від військовослужбовця іншої військової частини чи іншого військового формування, свідчення якого мають значення для встановлення дійсних обставин втрати (знищення) військового майна.

Також проведення розслідування обмежується часом його проведення. Так, відповідно до Положення про матеріальну відповідальність визначається, що розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня виявлення шкоди. У необхідних випадках цей термін може бути продовжено вищим за підлеглистю командиром (начальником), але не більш як на один місяць.

Фактично у командира (начальника) є лише один місяць на проведення розслідування та з'ясування всіх дійсних обставин втрати (знищення) військового майна. Виходячи з того, що в більшості випадків військові частини дислокуються не в районі проведення антитерористичної операції, а поза її межами, як правило, військове майно втрачається (знищується) масово у зв'язку з веденням бойових дій, і у такому випадку важко стверджувати про своєчасність, об'єктивність та якість проведених розслідувань.

Окрім цього, у випадку необхідності продовження терміну проведення розслідування командир (начальник) повинен ініціювати його продовження перед вищим за підлеглистю командиром, що також потребує додаткового часу для проведення організаційних заходів, пов'язаних з продовженням такого терміну, та зміщує акцент з проведення розслідування на вирішення організаційних питань, що негативно впливає на якість проведення розслідування.

За таких умов, аналізуючи предмет розслідування, порядок проведення та оформлення результатів розслідування, його правову природу можна дійти висновку, що нормативно-правове регулювання проведення розслідувань, пов'язаних з втратою (знищенням) військового майна,

потребує додаткового урегулювання. Неузгодженість нормативно-правових актів між собою негативно впливає на дотримання процедури списання військового майна, втраченого (знищеного) під час проведення антитерористичної операції, а іноді взагалі робить неможливим списання такого майна.

Нормативно-правове регулювання списання військового майна, втраченого (знищеного) під час проведення антитерористичної операції, є недосконалим та потребує врахування особливостей, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції. На сьогоднішній час відсутній нормативно-правовий акт, який би чітко визначав процедуру проведення розслідувань, пов'язаних зі списанням військового майна, яке втрачене (знищене) під час проведення антитерористичної операції.

Очевидно назріває необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, пов'язаних не лише із списанням втраченого (знищеного) військового майна під час проведення антитерористичної операції, але й до нормативно-правових актів, які регулюють проведення розслідувань з приводу втрати (знищення) такого майна.

Одним із можливих шляхів вирішення даної проблематики є розроблення та впровадження цілком нового та уніфікованого нормативно-правового акту, який би врегулював питання проведення розслідувань стосовно втрати (знищення) військового майна саме під час проведення антитерористичної операції. Важливо, щоб такий нормативно-правовий акт враховував практичний досвід проведення такого роду розслідувань, набутий у зв'язку з участю в антитерористичній операції, а також надавав більші повноваження визначеним посадовим особам під час проведення розслідувань, чітко регламентував їх права та обов'язки, порядок проведення розслідування, дозволив би залучати громадськість та волонтерів до встановлення дійсних обставин втрати (знищення) майна, визначав реальний термін його проведення та інші аспекти, пов'язані з проведенням розслідування.

Також удосконалення законодавства з даного питання необхідно проводити таким чином, щоб метою розслідувань було встановлення дійсних обставин втрати (знищення) військового майна, а не лише пошук винних осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»: Указ Президента України від 14 квітня 2014 року // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 14. – Ст. 3.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України від 21 вересня 1999 року // Офіційний вісник України. – 1999. – № 42. – Ст. 14.
4. Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2000 року № 1225 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 32. – Ст. 197.
5. Порядок списання військового майна у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 12 січня 2015 року № 17 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 14. – Ст. 44.
6. Про господарську діяльність у Збройних Силах України: Закон України від 21 вересня 1999 року // Офіційний вісник України. – 1999. – № 42. – Ст. 16.
7. Академічний тлумачний словник української мови 1970–1980 р.: в 11-ти томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>.
8. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – Ст. 1.
9. Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі: Постанова Верховної Ради України від 23 червня 1995 року № 243/95-ВР // Відомості Верховної Ради України – 1995. – № 25. – Ст. 193.
10. Інструкція про порядок проведення службового розслідування у Збройних силах України: Наказ Міністра оборони України від 15 березня 2004 року № 82 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 436.
11. Інструкція з діловодства в Збройних Силах України: Наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 16 вересня 2013 року № 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>.